

بررسی نقش رسانه ها بر باورهای دینی دانشجویان دانشگاه پیام نور

آمنه حیدری

کارشناسی رشته الهیات گرایش فقه و مبانی ، دانشگاه پیام نور
شماره ملی ۳۳۲۹۸۹۹۸۶۷

چکیده

بی تردید یکی از جنبه های اساسی در جوامع مختلف در طول تاریخ باورهای دینی بوده است . شاید نتوان جامعه ای را یافت که در آن به نوعی دین حضور نداشته باشد. دین یکی از نیازهای فطری بشر می باشد. هر چند که دین در جوامع مختلف و در زمان های متفاوت ، اشکال متفاوتی را به خود دیده است ، از پرستش جمادات و حیوانات گرفته تا خورشید و ماه در طول تاریخ وجود داشته است. تا دین مسیر واقعی خود را پیدا کرده و یگانه پرستی جایگزین دیگر ادیان شده است . یکی از نکات اساسی در این مورد رابطه باورهای دینی با دیگر باورها و ارزشها می باشد. معمولاً در بیشتر جوامع باورهای دینی به عنوان یک ارزش مسلم محسوب می شود و دیگر ارزشهای انسانی تحت تاثیر باورهای دینی قرار دارد.

واژه های کلیدی: رسانه ، باور دینی ، دانشجویان ، دانشگاه، پیام نور

مقدمه

التزام عملی به اعتقادات دینی به عنوان عامل بازدارنده ی بسیاری از بیماری های روانی بویژه افسردگی، توجه تعدادی از روان شناسان و دانشمندان را به خود جلب کرده است. مطالعه ی منابع اسلامی و نظریات دانشمندان مسلمان، این نتیجه را به دست می دهد که بین التزام عملی به اعتقادات دینی (مذهب) و سلامتی روانی، هم بستگی مثبت وجود دارد. به نظر می رسد که در چارچوب عمل به آیین مقدس اسلام، شرایط زندگی انسان طوری تنظیم می شود که عوامل افسردگی را از محیط زندگی، حذف می گردد.

بیان مسأله :

در یک مطالعه ارتباط بین باورهای مذهبی، افسردگی و بهبود بعد از یک عمل جراحی را در بین سی نفر زن سالمند مورد مطالعه قرار دادند. بر مبنای نتایج این مطالعه، بیمارانی که باورهای مذهبی بیشتری داشتند و اعمال مذهبی را انجام می دادند، کمتر از گروه دیگر افسردگی داشتند و هنگام ترخیص از بیمارستان نیز قادر به پیاده روی بیشتری بودند. به نظر می رسد که باور داشتن خداوند به عنوان منشأ قدرت و آرامش و انجام دادن فرایض دینی، با درجه ی پایین افسردگی همراه است. فرد، هر چه از اعتقادات مذهبی بیشتری برخوردار باشد و مقید به انجام دادن اعمال مذهبی گردد به همان میزان، به افسردگی دچار نخواهد شد و این اعتقادات، در صورت بروز مشکل روانی از جمله افسردگی، در بهبود فرد، نقش به سزایی می تواند داشته باشد. البته منظور از دین داری، اعتقاد راسخ به دین در عمل به فرایض آن است و الا چه بسا افرادی که ظاهری دینی دارند اما از حقایق دین، هیچ اطلاعی ندارند.

بر اساس مطالعات انجام شده، وجود باورهای مذهبی در پیشگیری از افسردگی و بیماری های روحی مؤثر است و فقدان چنین باورهایی باعث ایجاد افسردگی می شود. باورهای مذهبی قوی سبب می شود که افراد، کمتر در معرض فشارهای روانی قرار گیرند و دچار افسردگی شوند.

اهمیت و ضرورت

تقویت باورهای دینی در دانشجویان از جنبه های زیر قابل بررسی است:

تربیت دینی در کلام وحی

در آیات شریفه سوره لقمان آمده است :

ای فرزند عزیزم نماز به پا دار و امر به معروف و نهی از منکر کن و بر آنچه که بر تو می رسد صبر کن حقیقتا که این (کارها) از کارهای ثابت و راسخ است. و به تکبر و ناز از مردم رخ بر متاب و در زمین با غرور و تکبر قدم بر مدار که خدا هرگز مردم متکبر و خود ستا را دوست نمی دارد. در رفتار میان روی اختیار کن و صداقت را پایین بیاور که حقیقتا ناشناخته ترین (و زشت ترین) صداها صدای الاغ است.

عادات دینی : وقتی کاری را بارها و بارها تکرار کردیم این عمل در شخصیت ما نفوذ می کند و استوار و پایدار می شود. (مثل عادت به نظم سحر خیزی و مسولیت پذیری) و یا هر عادت دیگری .

از خصوصیات مهم دوران دانشگاه عادت پذیری است. اگر پدر و مادرها و اولیا دانشگاه در این سالها همت کنند و عادات ارزشمندی را در فرزندان یا دانشجویان ایجاد نمایند، در سالهای بعدی نیازی به صرف نیرو و هزینه نخواهد بود. مثلاً بچه ها را به خواندن نماز اول وقت عادت دهیم و به آنان بیاموزیم صبح ها قدری زودتر از خواب برخیزند و نماز بخوانند.

خودجوش دینی: وقتی شخصیت دینی شکل گرفت ، فرزند از یک نیروی خودجوش درونی استفاده می کند و به دنبال عشق برتر خدایی و الهی می گردد. آداب و روش های مفید تربیت چنان مهم است که امام صادق (ع) می فرماید: بگذار فرزندت ۷ سال اول بازی کند ، ۷ سال دوم او را با آداب و روش های دینی تربیت کن و در ۷ سال سوم مانند دوستی صمیمی با او همراه باش.

پاسخ صحیح و درست و در حد سن نونهالان و نوجوانان به سؤالاتی نظیر خدا، آفرینش پیامبران، بهشت و جهنم و ... همگی نشان از فطرت پاک و خداجوی آنان دارد؛ از همین فرصت باید به بهترین نحو ممکن هم سو با مفاهیم دینی دروس ابتدایی را به صورت تلفیق با قرآن و هدیه های آسمان تدریس نمود.

نونهالان و نوجوانان ما معلم کلاس را به عنوان کسی که همه چیز را می داند سؤالات فراوانی از وی می پرسند. بدیهی است که معلم باید از قبل سؤالات دانشجویان پایه ی تحصیلی خود را شناسایی نماید و بتواند نسبت به پاسخ گویی آن اقدام نماید.

زنگ قرآن از این جهت بسیار مهم و حائز اهمیت است. لکن متأسفانه این زنگ در مدارس آن چنان که باید و شاید بهای کم تری داده می شود. شاید علت این باشد که کلاس های ضمن خدمت کم تری در باب روش های نوین تدریس درس قرآن برگزار گردیده است. لذا بایستی در کلاس قرآن خدمات مشاوره ای را با ظرافت خاص و با حوصله و صبر زیادی به انجام رساند.

شاید این سوال مطرح شود که خدمات مشاوره ای در زنگ قرآن چگونه صورت می گیرد؟

ترجمه ی آیات درس اگر با آهنگی که دانشجویان را متأثر نماید، خوانده شود و با توضیح معلم (به صورت تفسیری قابل فهم برای نوجوانان و نونهالان) همراه شود به طوری که معلم در توضیحاتش از تجاری که

دانشجویان در زندگی خود با آن همراه بوده اند، بهره ببرد گامی مؤثر در جهت خدمت مشاوره ای برداشته است.

اهداف تحقیق:

بهترین راهکارهای فرهنگسازی دینی بدین شرح است:

۱. تعریف عملیاتی از «دین»، «ارزشهای دینی» و «فرهنگ دینی»: ابتدا باید فرد یا افراد، این توانایی را داشته باشند که ارزشها و معارف دینی را از متن قرآن و سنت استخراج کنند و تعریف دقیق و کاربردی از آن ارائه دهند.

۲. پیرایش ارزشها و مفاهیم دینی از پیرایه های محیطی و اجتماعی و ایجاد دیدگاه مشترک میان بخشهای فرهنگی نظام درباره آن: همه میدانیم که حضرت امام خمینی(ره) در فرآیند نوسازی جامعه، مفاهیمی مانند معنویت گرایی یا آخرت گرایی، جدایی دین از سیاست، تقابل دنیا و آخرت، نگرش سنتی به توده مردم، نوع نگرش به قضا و قدر و زنان را در عمل و نظر، بازنگری کرده و بر اساس معیار اسلام و دیانت ناب، این مفاهیم را معنا بخشیده است. اکنون نیز باید ارزشهای دینی به دور از پیرایه های اجتماعی بررسی شود تا بخشهای فرهنگی نظام درباره آن به اشتراک نظر برسند.

۳. برنامه ریزی: باید دانست که فعالیت فرهنگی از کجا و با چه روشی آغاز شود. همچنین باید راهی یافت که همواره درستی تصمیمها را تضمین کند. در برنامه ریزی باید به این نکته توجه داشت که فرهنگسازی دینی به برنامه ریزی دراز مدت و استراتژیک نیاز دارد و بر پایه برنامه کوتاه مدت و انفعالی نمیتوان فرهنگ جامعه را با دین هماهنگ کرد.

مهمترین روشهای راهبردی در برنامه فرهنگسازی دینی به شرح زیر است:

الف) نخستین گام در برنامه ریزی، «خودسازی» است. رسالت بزرگ کارگزاران فرهنگی این است که ابتدا خود را به ارزشهای دینی مانند: ایمان، تقوا، شرح صدر و... آراسته سازند و در عمل به ارزشها، از دیگران پیشی بگیرند.

ب) گام دوم، «دیگرسازی» است که در قالب ارشاد و نصیحت، تبلیغ و تعلیم و تربیت اسلامی امکانپذیر است. هدف از ارشاد و نصیحت، افزایش سطح تربیت و ترویج فضایل اخلاقی است. تکریم شخصیت دیگران، وفق و مدارا، برخورد محبت آمیز و استفاده از روشهای غیرمستقیم همچون روش الگویی، در کارآیی نصیحت و ارشاد نقش بسیار مؤثری ایفا خواهد کرد.

پیامبران نیز در دعوت خود از همین شیوه ها بهره برده اند. برای نمونه، رسول خدا(صلی الله علیه وآله) هنگامیکه مأموریت یافت خویشان خود را به دین جدید دعوت کند، مجلسی تشکیل داد. سپس با غذایی که از گوشت گوسفند و شیر فراهم آورده بود، از آنان به خوبی پذیرایی کرد. آنگاه آنان را به پذیرش دین الهی فراخواند. این شیوه برخورد، سیره پیامبر(صلی الله علیه وآله) و اهلبیت آن حضرت بود که با استفاده از همین روش، مردم را به سوی دین خدا و هدایتهای دینی جذب میکردند.

ج) فرهنگسازی دینی و احیای ارزشهای مذهبی در شرایط کنونی جامعه اسلامی، به فعالیت نظام یافته و همفکری و تلاش گروهی نیاز دارد که از نظر ابزار و محدوده کار نیز به مراتب گسترده تر و پیچیده تر از گذشته است. لازمه فرهنگ سازی دینی در حال حاضر این است که همه نهادهای اجتماعی، کارگزاران فرهنگی، صدا و سیما، مطبوعات و... به صورت هماهنگ و

منسجم در نهادینه کردن ارزشهای دینی، تلاش ورزند. در این میان، نقش خانواده، آموزش و پرورش، صدا و سیما و مطبوعات به مراتب از دیگر نهادها برجسته تر است.

راهکارهایی عملی برای مشارکت مذهبی دانشجویان در دانشگاه :

۱. پخش اذان و سکوت دانشجویان هنگام شنیدن اذان ظهر از بلندگوی دانشگاه به صورت هماهنگ در سطح مدارس منطقه.
۲. اختصاص دادن یک جلسه اولیاء و مربیان در مدارس جهت آموزش و اهمیت فواید اذان و اقامه توسط مربیان تربیتی یا توسط یکی از اولیای دانشجویان به منظور سهیم نمودن اولیای دانشجویان به عنوان الگو و نمو برای فرزندان.
۳. گرمی داشت یاد و خاطره ی اولین اذان صدر اسلام توسط " بلال حبشی " درسالروزشان و مشارکت دادن خود دانشجویان در برگزاری این مراسم.
۴. آموزش و تفسیر اذان و اقامه و مسایل تربیتی در شور دانش آموزی و انجمن و انتقال مسایل مطرح شده توسط اعضای این شورا به کلیه ی دانشجویان .
۵. برگزاری نمایشگاه از آثار ودست سازه های دانشجویان در سطح مدارس توسط دانشجویان و مربیان تربیتی در ارتباط با اذان و اقامه و نماز.
۶. برگزاری مسابقات علمی - دینی - فرهنگی بین دانشجویان و معلمین جهت آموزش و تشویق به مطالعه و یادآوری و به روز شده اطلاعات و تقویت بنیه آنان.

۷. نمایش فیلم های آموزنده و مذهبی از زندگی شخصیت های دینی - علمی درباره ی نماز در ساعات پرورشی و قرآن و ...
۸. تهیه و تنظیم بروشورهایی با همکاری مشاورین دانشگاه و امور تربیتی در ارتباط با آموزش اذان و اقامه. ("مدارس نفوذ قدرتمندی بر زندگی کودکان دارند. آنها می توانند به طور گسترده خدمات موثری را برای همه دانشجویان فراهم کنند. در گذشته مردم تا این حد نسبت به زمینه های فکری - بدنی - عاطفی فرزندان حساس نبودند. در حالی که امروز این توجه صد چندان شده است " .

تقویت فکر و اندیشه سپس تاثیرگذاری بر رفتار:

اگر بر این بار باشیم که اندیشه و تفکر مقدم بر رفتار است به طور قطع تمام تلاش ما در حوزه تعمیق ایمان و باور مردم است که این امر خود می تواند در اصلاح رفتار مردم موثر واقع شود. امام صادق(ع) تلاش کرد ریشه اعتقادی مسلمانان را تعمیق و تقویت بخشد، زیرا بعد از پیامبر اکرم (ص) به دلیل وسعت کشورهای اسلامی گرایش های دینی مسلمانان روبه افول رفت و با وجود بیشتر شدن مسلمانان در مقایسه با صدر اسلام مسلمانان واقعی در جامعه اسلامی اندک بود. از این رو امام صادق (ع) احساس کرد که جامعه به تحول فکری نیاز دارد. حوزه درسی که امام صادق برپا کرد، دستاوردهای عملی در حوزه فقه و احکام دینی و مباحث و معارف اسلامی به جای گذاشت. لذا عالمان دینی باید تمام هم و غم خود را بر تعمیق باورهای دینی در مردم قرار دهند. سیره عملی و رفتاری امام صادق(ع) طوری بود که افراد مختلف از تمام فرق و مذاهب پای درس ایشان می نشستند. لذا مبلغان ما نباید مخاطبین خود را بر اساس گروه و علایق خاص خود دسته بندی کنند. اگرچه در بحث تبلیغ، رعایت ظرفیت مخاطب یک امر منطقی است.

بر اساس حدیثی از امام صادق (ع) مجموعه آگاهی های بشر در چهار گام خلاصه می شود:

گام اول رابطه انسان با خدا

گام دوم، شناخت سرمایه وجودی انسان است.

گام سوم، آگاهی از آنچه خداوند از بشر می خواهد.

گام چهارم، شناخت موانع دین داری است. اگر جامعه شیعی بتواند این چهار گام را طی کند گامی بلند در پیاده کردن اهداف الهی بر داشته است.

واحد تحلیل :**برخورد با شبهات با برخورداری از آگاهی و سیطره کامل:**

باید به گونه ای با مخاطبان برخورد کرد که مخاطب گرچه هیچ نقطه اشتراکی هم با ما نداشته باشد ولی بدون دغدغه شبهه خود را مطرح کند. چنانکه امام صادق این گونه عمل می کردند و از طرف دیگر امام صادق ع به تمامی علوم احاطه داشتند. ماکه چنین احاطه ای نداریم، باید یا تشکیل کارگروه های تخصصی و تقسیم بندی علوم مختلف به نیازها و سوالات مخاطبان پاسخ دهیم.

حتما باید توجه داشت که امام صادق (ع) ابتدا زمینه پذیرش سخن حق را در مخاطب خود به وجود می آورد و سپس به بیان پاسخ سوال مخاطبان می پرداخت.

تربیت دینی مدیران نظام در رده های پایین

امروز باید به این باور برسیم که اگر قرار است دین بر جامعه حاکم باشد و حرکات و برنامه ها و ارزشهای حاکم بر جامعه رنگ و بوی دینی داشته باشند، چاره ای جز این نیست که حوزه علمیه باید استانداران آینده نظام را تربیت کند یا فرمانداران را. اگر قرار است در جمهوری اسلامی تعالیم دینی و اسلامی همه ارکان و اجزای نظام به طور عملی راه پیدا کند باید بقول مقام معظم رهبری جنبش نرم افزاری بوجود آید. راه حل فقط عوض کردن متن کتاب دینی نیست، بلکه باید داد و ستد میان اجزای حاشیه و نهادهای مختلف بازشناسی و اصلاح شود، زیرا امروز فقط علما و روحانیون تاثیر گذاری ندارند. اگر مسئولان و مدیران جامعه تزکیه نشده باشند، پرداختن به عامه مردم چنان سودمند نیست. در قدیم تمام آموزش مردم بر عهده روحانی محل بود، اما امروز بیشتر عمر مردم پای تلویزیون، کلاس درس و دانشگاه و پشت کامپیوتر می گذرد. باید کاری کرد که همه حرکات برنامه و ارزشهای حاکم بر جامعه رنگ و بوی دینی بگیرد.

اصلاح روشها و الگوی عملی بودن متولیان تربیت دینی

باید در کنار عوامل و امکانات با بررسی خلا های فرهنگی و آموزشی موجود سطح انتظارات و توقعات در حد معمول تعیین شود و جبران این خلا ها نیازمند توجه به بعد روانشناختی در ترویج نماز و سایر شعائر دینی و تاکید بر توجه اساتید به اقامه نماز و سایر شعائر دینی است. نقش خانواده در تربیت دینی فرزندان و حضور مسئولان مراکز آموزشی در برگزاری مراسمات و شرکت در مراسمات دینی از عوامل حساس و تاثیر گذار در مبحث تربیت دینی است. همچنین اصلاح و تقویت باورهای دینی از طریق رویکرد فعالیتهای تحقیقی و مطالعاتی با موضوعات دینی امکان ارائه ایده های نو از سوی خود جوانان را فراهم می نماید. موانع موجود در این راه عبارتست از: طغیان علیه خانواده و محیط آموزشی در جوانان، استقلال طلبی زود رس عصیانگری و خشونت علیه عقاید رایج در جامعه، خود شیفتگی و خود بینی که جملگی از رفتارهای غیر متعارفی است که به ضعف تربیت دینی دامن می زند. از این رو باید شیوه های تربیت دینی هم جهت وهم سو با اندیشه ها و خواسته ها و وسایق جوان امروز برنامه ریزی و سازماندهی شود و مسئولان امر نیز در محیط های آموزشی باشند تا جوان با دریافت الگوهای عینی نه انتزاعی نسبت به اجرای فرامین دینی گرایش پیدا کند.

بحث و نتیجه گیری

منطبق با مطالبات و نیازهای روزآمد جامعه اسلامی؛

۲-۲- تغییر نظام ارزشیابی مبتنی بر نمره خصوصا در دوره های ابتدایی؛

۲-۳- حذف مطالب دینی غیر ضروری و غیر مرتبط با ذوق و استعداد دانشجویان در مقاطع مختلف تحصیلی از مواد درسی نظیر تاریخ اسلام، بینش دینی و قرآن.

۲-۴- پرهیز از برخورد آمرانه و تحکم آمیز در خصوص رعایت شئون اسلامی و تکالیف شرعی به ویژه به منظور مشارکت دادن دانش آموزان در نمازهای جماعت، سخنرانی ها و مراسم و مناسبت های مذهبی.

۲-۵- استفاده صحیح و مناسب از ابزار و شیوه های جدید (از جمله فیلم، انیمیشن، تئاتر و...)

۲-۶- بهره گیری از استادان با تجربه، آگاه و دل سوز به منظور تدریس دروس دینی.

- ۷-۲- رفع مشکلات معیشتی و ایجاد زمینه‌های تحقیقاتی و مطالعاتی استادان و مربیان آموزش و پرورش و حمایت هایتشویقی (مادی و معنوی) از استادان خلاق و مبتکر؛
- ۸-۲- بهره‌گیری از طلاب جوان و خوش ذوق علوم دینی جهت تدریس دروس دینی؛ ۲-۹- توسعه و تقویت انجمن‌ها و تشکل‌های خودجوش دانش آموزی؛
- ۱۰-۲- تأسیس و تقویت نشریات ویژه دانش‌آموزان با رویکرد دینی (به شکل نامحسوس)؛
- ۱۱-۲- تبیین و تشریح اثرات دین و دین‌مداری بر رشد و پیشرفت علمی، فرهنگی؛
- ۳- دانشگاه‌ها
- راهکارهای کلان ذیل به منظور مقابله‌ی ریشه‌ای با موانع تقویت باورهای دینی از طریق دانشگاه‌ها پیشنهاد می‌شود:
- ۱-۳- عنایت جدی به اصول سوم و سی‌ام قانون اساسی و نیز بند ۱۵ سیاست‌های کلی چهارم توسعه؛
- ۲-۳- تقویت هماهنگی و همکاری‌های حوزه و دانشگاه بر اساس تأکیدات مکرر امام راحل و رهنمودهای رهبر معظم انقلاب؛
- ۳-۳- ترجیح رشد کیفی دانشگاه‌ها و موسسات آموزشی عالی با رعایت استانداردهای مورد نظر؛
- ۴-۳- فراهم آوردن ساز و کارهای وحدت حوزه و دانشگاه و بهره‌گیری ضابطه‌مند و اصولی از اساتید با تجربه و آگاه حوزه‌های علمیه در جهت تدوین و ساماندهی متون درسی در رشته‌های علوم انسانی دانشگاه‌ها؛
- ۵-۳- پرهیز از "تبلیغ" مستقیم ارزش‌ها و آموزه‌های دینی؛
- ۶-۳- تأسیس و تقویت انجمن‌ها و تشکل‌های خودجوش دانشجویی؛
- ۷-۳- حمایت و پشتیبانی مادی و معنوی از انجام پژوهش‌های جامع به منظور "مهندسی هدایت دینی" توسط اساتید و محققان دانشگاهی؛

نتیجه‌گیری:

پیوند قلبی، فکری و فرهنگی مردم با نهاد روحانیت و هم‌دردی و هم‌سطحی زندگی مادی و معیشتی روحانیون با مردم همواره به عنوان اصلی‌ترین عامل پیوند بین این دو بوده است. اگر گفته شود از دلایل اصلی تغییر در رویکرد مردم نسبت به این گروه مرجع مؤثر و مهم و نیز کم‌رنگ شدن باورهای دینی و اخلاقی در بین مردم، از تجمّل‌گرایی و فاصله گرفتن بخشی از روحانیت از زهد و ساده‌زیستی صورت گرفته است، اغراق نیست.

۲-۴- ایجاد تحول در متون درسی حوزه‌های علمیه و پاسخگو نمودن نهاد حوزه و روحانیت در برابر مطالبات و پرسش‌های روزآمد اقشار و طبقات مختلف مردم؛

منابع و ماخذ:

قران کریم

نهج البلاغه

سایت حوزه علمیه خراسا رضوی

پایگاه اطلاع‌رسانی ستاد همکاری آموزش و پرورش خراسان رضوی و حوزه علمیه

سخنرانی دکتر حسن بنیانیان

جشنواره بلوتوث‌های دینی تیرماه ۸۹